

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Селіванов Олег Анатолійович

УДК 324.515.342.:537 (477)

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА АКТАМИ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ - 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у відділі проблем розвитку національного законодавства
Інституту законодавства Верховної Ради України

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
ПРИХОДЬКО Христина Вікторівна,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
МЯЛОВИЦЬКА Ніна Анатоліївна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри конституційного права

кандидат юридичних наук, доцент
ЄВССЄВ Олександр Петрович,
Конституційний Суд України,
науковий консультант судді
Конституційного Суду України

Захист відбудеться 5 липня 2017 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.867.01 Інституту законодавства Верховної Ради України за адресою: м. Київ, пров. Несторівський, 4

Автореферат розісланий 2 червня 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.М. Биков

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Гарантування дотримання прав і свобод громадян, здійснення їх ефективного захисту у публічно-правових відносинах визначає необхідність встановлення вищого судового контролю з позицій оцінки конституційності публічної діяльності суб'єктів державного управління, яка охоплюється адміністративно-правовими відносинами. Саме таким видом контролю виступає конституційний контроль єдиного органу конституційної юрисдикції – Конституційного Суду України. В сфері державного управління постійно виникає запитання наскільки самостійна діяльність таких органів державної влади як Верховна Рада, приймаючи закони, а відповідно Президент і Уряд у підзаконних актах реалізують свою компетенцію у правовому просторі на підставі принципів і норм Конституції України. Аналіз потенціалу конституційного контролю і дослідження з позицій науки конституційного права його сучасного стану, а також оцінка застосування судового конституційного контролю у сфері адміністративно-правових відносин, яка постійно зазнає змін, вказує на актуальність обраної проблематики з позицій теорії і практики.

Вітчизняна наука конституційного права збагачена працями вчених, присвячених проблематиці конституційного контролю з 1999 року – Ю.Г. Барабаша, В.Д. Бринцева, П.Б. Євграфова, О.П. Євсєєва, М.І. Козюбри, В.В. Колісника, Н.А. Мяловицької, М.В. Оніщука, Х.В. Приходько, М.В. Тесленко, Ю.М. Тодики, М.Д. Савенка, В.Е. Скоморохи, І.Д. Сліденка, П.Ю. Стецюка, Л.П. Юзькова, В.М. Шаповала, С.В. Шевчука, В.Л. Федоренка та інших дослідників, яка сформулювали основу доктринального визначення конституційного контролю в Україні. До наукового опрацювання були залучені роботи зарубіжних вчених-конституціоналістів, у яких широко представлена теорія суб'єктів конституційного контролю і застосування ними повноважень спеціальної конституційної юрисдикції. Особливо слід відмітити ретельний науково-теоретичний аналіз проведений відомими вченими ХХ століття М.В. Вітруком, А. Шайо, С.А. Авакьяном, Ж.І. Овсепян, Ю.О. Тихомировим, В.В. Лазаревим, Г.Г. Арутюняном, Б.С. Ебзеевим, О.О. Кутафіним, І.Н. Барциц та іншими представниками конституційного права, які обґрунтовували необхідність врахування ціннісних уявлень та європейсько-правових підходів й принципів при розробці концепції конституційного судового контролю.

Сформована теоретична основа у виявленні змісту, форм і методів конституційного контролю спрямувала увагу автора дисертації на важливість врахування опублікованих праць професора М.С. Бондаря, які стосуються сучасного моделювання охорони і захисту конституції, що було представлено в онтологічному вимірі як концепція «судового конституціоналізму».

В світлі теми дисертації важливо було знайти ключову сферу прямого застосування конституційної юрисдикції, а саме, у виконанні завдання конституційного контролю – забезпечити верховенство Конституції та відношенню до законів та нормативно-правових актів державного управління, що дозволяє підтримувати баланс державної влади і забезпечувати чітке і неухильне виконання приписів Конституції України всіма суб'єктами владних повноважень особливо, коли йдеться про права і свободи людини і громадянина. Виконуючи завдання

наукового пошуку не тільки в сфері конституційного права, але й знаходячи філософську основу правового аналізу, автор дисертації приділив увагу дисертаційним роботам М.В. Тесленко, В.Д. Бринцева, А.М. Колодія, А.А. Стрижака, М.С. Кельмана, Т.О. Бринь, М.Д. Савенка, М.М. Гультая, В.М. Шаповала в яких конституційний контроль досліджувався як правове явище, виходячи із загальних принципів правового статусу Конституційного Суду України. Були залучені до аналізу публікації з філософії права Д.Х. Елі, Д. Голдфорта, Б. Кістяковського та інших.

Отже, тема дисертаційного дослідження є актуальною для теорії і практики та розкрита в аспекті судового контролю за конституційністю актів органів державної влади.

Усі наведені вище аргументи обумовили вибір теми дисертації, формування мети дослідження, визначення її наукової новизни та практичного значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дисертаційне дослідження виконувалося у межах планових науково-дослідницьких тем Інституту законодавства Верховної Ради України «Актуальні проблеми конституційної реформи в Україні» (державний реєстр №0111U00227). Тема дисертації була затверджена на засіданні Вченої ради Інституту законодавства Верховної Ради України 24 листопада 2014 року, протокол №13.

Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є визначення конституційно-правового змісту конституційного контролю як однієї із важливих складових конституційної юрисдикції, цілеспрямованої функції судової влади в механізмі досягнення державою його мети – «судового конституціоналізму». Здійснення науково-теоретичного аналізу дозволило виявити проблемні питання застосування конституційного контролю в сфері адміністративно-правових відносин, а саме щодо актів органів державної влади і вироблення на цій основі рекомендацій науково-практичного характеру.

Для досягнення мети дослідження були визначені такі основні завдання:

- з'ясувати з теоретично-правових позицій природу виникнення конституційного контролю та на методологічному рівні дослідити інститут конституційного контролю як функції судової влади;
- проаналізувати специфіку застосування конституційного судового контролю як найвищого інституту перевірки конституційності нормативно-правових актів центральних органів державної влади (Президента, парламенту, Уряду);
- виявити проблемні конституційно-правові питання матеріального і процесуального характеру у запровадженій встановленої Конституцією України нової моделі конституційного судового контролю, як складової конституційної юрисдикції;
- на доктринальному рівні провести дослідження змісту поняття «судового конституціоналізму» за його аксіологічною характеристикою в діяльності Конституційного Суду України;
- провести аналіз конституційного судового контролю за основними параметрами його предмету в сфері адміністративно-правових відносин;
- на підставі узагальнення практики застосування конституційної юрисдикції провести типологію моделей судового контролю та запропонувати

вирішення окремих його проблем через удосконалення правового статусу Конституційного Суду України з порівняльним аналізом європейського конституційного правосуддя в сфері адміністративно-правових відносин. Запропонувати відповідні рекомендації.

Об'єктом дослідження є конституційно-правові відносини, що виникають, реалізуються в сфері конституційного судочинства з метою забезпечення конституційності актів органів державної влади шляхом використання конституційного контролю як функції судової влади.

Предмет дослідження становлять теоретико-правові та практичні аспекти використання конституційного контролю за актами органів державної влади, основи якого визначені Конституцією України, в також удосконалення засобів і форм реалізації його юрисдикційної компетенції.

Методологічна основа дослідження. Методи дисертаційного дослідження зумовлюються об'єктом і предметом, метою та завданнями наукового пошуку. Серед них, насамперед, діалектичний системно-структурний підхід до аналізу різних аспектів функціонування і динаміки впливу конституційного судового контролю за актами органів державної влади в сфері адміністративно-правових відносин.

Діагностика стану досягнення конституційності як умови верховенства Конституції України відносно всіх законів України та інших нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України передбачає використання різноманітних методів при оцінці і в процесі пошуку шляхів розв'язання проблем конституційного судового контролю. Серед конкретних наукових методів пізнання застосовано порівняльно-правовий, формально-логічний, теоретико-прогностичний методи. У своїй сукупності методологічні підходи дозволили у новітньому уявленні про конституційний контроль доповнити доктрину конституційного правосуддя.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в галузі конституційного права вперше представлена за результатами наукового пізнання теоретико-правова розробка феномену конституційного судового контролю за актами органів державної влади, до яких відносяться закони, інші нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України. За обставинами тимчасово окупованої державою РФ території України акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим відповідно до сучасних умов юридично не підлягають розгляду.

При дослідженні теми особлива увага приділялася аргументованості наукових положень і висновків, які виносяться на захист, що дозволило введенню у науковий обіг новелізацію існуючих уявлень і понять, висновків і характеристик в діяльності Конституційного Суду України, виявити його нові ознаки, як органу конституційного судового контролю і охорони Конституції який покликаний вирішувати «питання права» на основі доказів матеріального і процесуального характеру.

Наукову новизну проведеного аналізу теми згідно з планом і структурою дисертації становлять так основні наукові положення і висновки:

- уперше концептуально здійснено дослідження предмету і об'єкту конституційного контролю в галузі адміністративно-правових відносин при

застосуванні органами державної влади своєї компетенції і прийнятті відповідних нормативно-правових актів;

- доведено, що реалізація функції судової влади за змістом конституційного судового контролю в умовах інтенсивного формування національної розгалуженої законодавчої системи, включаючи акти Верховної Ради України, Президента України і Уряду, виявлення «неконституційного масиву» в порядку вилучення із правової системи таких актів, норми яких втратили юридичну силу, підтверджує досягнення мети застосування вищого конституційного контролю у створенні конституційного загально обов'язкового порядку – «судового конституціоналізму»;

- сформовано модель методологічної основи наукових досліджень, які стосуються обсягу і застосування функціональних повноважень конституційного судового контролю і відповідно формування доктрини у вимірі його онтологічного і аксіологічного теоретичного осмислення;

- аргументовано висновок, що за конституційним принципом верховенства Конституції України, здійснення конституційного судового контролю є гарантією конституціоналізації законів та інших нормативно-правових актів, які не можуть виходити за межі конституційно-правового визначення засад статусної компетенції парламенту, Президента і Уряду України;

- з'ясовано визначення об'єктів конституційного судового контролю та критеріїв конституційності, а також спеціальний спосіб юридичного виділення тих суспільних відносин, які виокремлюються в якості предметів відання Конституційного Суду при здійсненні ним функції конституційного контролю;

- доведено, що в якості солідарних (разом з нормами Конституції) критеріїв конституційності важливу роль відіграють правові позиції рішень і висновків Конституційного Суду, які можуть використовуватись умовно, як прецеденти при розгляді наступних судових справ та прийнятті рішень і висновків Конституційного Суду України.

- введено у науковий обіг авторське визначення доктрини «державної автономії» при застосуванні конституційного судового контролю за актами органів державної влади у разі виникнення спорів «про компетенцію»;

- з'ясовано окремі проблеми у застосуванні конституційного судового контролю в контексті взаємовідносин з місцевими судами та запровадження оновленої моделі Закону України «Про Конституційний Суд України» за новими приписами, обсягом повноважень і організаційною структурою діяльності суддів;

- проаналізовано практику безпосереднього впливу конституційного контролю щодо конституційно-правової відповідальності за прийняття актів органами державної влади в контексті принципу розподілу влад з врахуванням критерія раціонального використання досвіду європейських конституційних судів.

Удосконалено:

- характеристику аксіологічного визначення конституційного судового контролю за актами органів державної влади в адміністративно-правових відносинах;

- запропоновано теоретичні визначення типології моделей конституційного судового контролю у законодавчій сфері регулювання суспільних

відносин в аспекті досягнення конституційності, як критерій дотримання законодавчої компетенції у здійсненні суб'єктами своїх владних повноважень у формі підзаконних актів в адміністративно-правовій сфері;

- окреслено змістовну характеристику науково-практичної доктрини конституційного судового контролю, яка побудована на теоретичних засадах його раціонально-юридичної організації і цільового застосування в порівняльному розумінні визнання українським конституційним правом принципів і підходів європейських моделей конституційного правосуддя при здійсненні різних форм конституційного контролю.

Набули подальшого розвитку положення:

- стосовно виявлення ресурсів підвищення ефективності у застосуванні форм і методів конституційного судового контролю за умов персоналізації суб'єктів представництва і організації обмеженого в часі конституційного провадження з остаточним прийняттям Конституційним Судом рішень і висновків;

- відносно теорії онтології та аксіології конституційного судового процесу при здійсненні судового контролю у справах про «компетенцію» та виконанні рішень Конституційного Суду з цих питань єдиним органом конституційної юрисдикції;

- стосовно теорії актів органів державної влади, які становлять предмет конституційної судової перевірки на їх відповідність Конституції України.

Практичне значення одержаних результатів визначається їхньою актуальністю, новизною і теоретичними висновками конституційно-правового значення, сформульованими за результатами дослідження.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – для поглиблення і подальшого розвитку доктрини конституційного судового контролю, її застосування при розробці теорії конституційного правосуддя, а також удосконаленні форм і методів конституційного судового контролю при розгляді справ, пов'язаних з правом громадян на конституційну скаргу;

- у практичній діяльності Конституційного Суду України і органів державної влади, в процесі досягнення єдиних підходів у праворозумінні конституційності актів адміністративного права і забезпечення верховенства Конституції України у застосуванні конституційного правосуддя в його юрисдикційному значенні;

- у навчальному процесі з використанням науково-практичних розробок конституційного судового контролю - прийнятні для підготовки профільних фахівців для органів правосуддя, прокуратури та адвокатури, а також можуть бути використані у спеціальних науково-методичних посібниках, сприяти підготовці логістичних схем, особливо з питань правового регулювання процедур вхідної експертизи та розгляду у Конституційному Суді України конституційних скарг громадян.

Низка положень дисертаційного дослідження використана в межах лекційного доведення опублікованих у журналі «Право України», №4 – 2015 р. аналітичного матеріалу відносно актів Конституційного Суду в контексті викладання магістерського спецкурсу «Конституційне правосуддя в Україні» в навчальному

процесі професорами та викладачами у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за період 2015-2017 рр. (м.Харків).

Особистий внесок аспіранта. Викладені у дисертації положення, які становлять новизну самостійно підготовленої наукової праці, знайшли відображення у доктринальних позиціях, концептуальних визначеннях та наукових доповідях, з якими автор пов'язує їх позитивне оцінювання науковим керівником та у зовнішніх рецензіях Інституту законодавства Верховної Ради України.

Для аргументації окремих положень роботи використовувалися праці учених, на які обов'язково зроблено посилання, а наукові ідеї однієї фахової публікації співавтору не належать.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота була предметом обговорення на засіданнях відділу проблем розвитку національного законодавства, як аспіранта Інституту законодавства Верховної Ради України, а також викладена у публікаціях матеріалів міжнародних наукових форумів і конференцій, наукометричних зарубіжних виданнях. Основні положення були представлені автором на міжнародних науково-практичних семінарах, засіданнях «круглих столів» та конференціях: «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» тези опубліковані (Університет Павла Шафарика у м.Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» тези опубліковані (Східноєвропейський національний університет ім. Л.Українки. м. Луцьк, 27-28 березня 2015 р.); Круглий стіл «Адміністративно-правове забезпечення прав людини органами публічної адміністрації в Україні» (Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 24 жовтня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція з розгляду господарських комерційних спорів в Україні та Німеччині (м.Ужгород 25-26 травня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція з питань запровадження конституційної скарги в Україні (Конституційний Суд України, 18 грудня 2015 р. м.Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція МОН України, НУДПС України «Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства». Доповідь опублікована (м.Київ, 16 грудня 2015 р.); Форум – Європейські реформи. Доповідь опублікована (м.Лондон, Великобританія, 10 лютого 2016 р.); «Судова реформа в Україні: реалії та перспективи (Інститут законодавства Верховної Ради України 18 листопада 2016 р.); «Державо- та правотворчі традиції Українського народу (до 150-річчя М.С.Грушевського). Тези опубліковані (23 листопада 2016 р. м. Ірпінь Київської області).

Публікації. Основні теоретичні положення викладені автором у 14 наукових працях: в одній публікації у співавторстві та 9 статтях у наукових фахових виданнях України, Словацької Республіки та Великобританії, в тому числі у 4 статтях у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних та підтверджених Сертифікатами визнання, а також у 5 тезах наукових доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях і «круглих столах».

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і задачами дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що поділяється на шість підрозділів,

висновків і списку використаних джерел (123 найменувань на 9 сторінках) та додатку (на 10 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 174 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізуються сучасний стан її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими планами та програмами; формулюються мета і задачі, об'єкт та предмет дослідження; характеризується методологічна основа; визначається наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне і практичне значення; наводяться відомості про апробацію та публікацію основних положень дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ 1 «Теоретично-правові основи формування конституційного судового контролю в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких розкриваються сутність методології дослідження та доктринальна основа конституційного контролю за актами органів державної влади, з позицій онтології та аксіології здійснено характеристику конституційного контролю як функції судової влади.

У *підрозділі 1.1 «Конституційний контроль – сучасний рівень праворозуміння»* наголошено на основному призначенні конституційного контролю – забезпечувати незмінюваність і стабільність Основного Закону, що обумовило його формування як функції судової влади із відповідним статусом Конституційного Суду. Спираючись на конституційні ідеї видатного вченого-конституціоналіста Л.П. Юзькова, критичні публікації М.В. Онищука, І.Д. Сліденка, В.М. Шаповала та інших вчених, аналіз статистики звернень до Конституційного Суду України, зазначено про відокремлене від будь-яких органів і посадових осіб державної влади конституційне правосуддя за новою конституційною моделлю розглядається як особливий вид ексекутивного судового процесу. *Погоджуючись із думкою В.М. Шаповала, зазначено про органічне виявлення властивостей судового конституційного контролю проходить через судові процедури та процесуальні акти у формі і за змістом конституційного правосуддя, їх виконання має недостатній рівень.*

Виявлено фактичну відсутність доступу до конституційного правосуддя суб'єктів, які мали право його ініціювати. Зазначено про негативний вплив такого «пасивного судового контролю» на авторитет Конституційного Суду, що актуалізує проблему доступу до конституційного правосуддя, елементом якої є запровадження конституційної скарги (М.М. Гультай). Вказано про відсутність у теорії конституційного контролю остаточного висновку про виділення найбільш прийняттого (універсального) принципу проведення «наступного» або «попереднього» конституційного контролю. Потребує розвитку науковий погляд на конституційний судовий контроль як «універсальний авторитет» (В.Д. Бринцев, А.А. Стрижак, М.Д. Савенко та інші).

Виділено проблему розмежування предметів «конституційного контролю» і «судового контролю адміністративної юрисдикції» як наслідок швидкого зростання обсягу критично суперечливих публічно-правових відносин, коли оспорюють ся акти Верховної Ради України, Уряду та Президента України. Зазначено про

співвідношення понять «конституційність» і «законність», яке вказує на дві обставини за допомогою яких можливе уникнення помилок при вирішенні питання підвідомчості нормативно-правових актів для проведення конституційного контролю. З метою розмежування юридичної сутності вказаних категорій критично опрацьовано наукові погляди щодо конституційного контролю як особливого виду правоохоронної діяльності держави, погляди на тлумачення словосполучення «конституційна законність». Вказане обумовило необхідність звернення до англійської та американської моделей конституційного судового контролю, в якому відбувається злиття свого роду принципу верховенства парламенту з активною функцією судів у сфері правотворчості.

У підрозділі 1.2 «Доктрина конституційного контролю – судовий конституціоналізм» виділено доктринальний вимір конституційного контролю. Доктринальне праворозуміння «судового конституціоналізму» виходить з цілісного доктринального бачення конституційного судового контролю, сформованого українськими вченими-конституціоналістами і практиками, напрацьованого власним досвідом Конституційним Судом здійснення конституційного правосуддя. В цьому плані висвітлено цінність доктринально наукових ідей Л.П. Юзькова, М.С. Бондаря, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики, В.М. Шаповала, В.Е. Скоморохи, К.А. Бабенка, М.Ф. Селівона, В.П. Колісника, В.Д. Бринцева, С.В. Шевчука, Ю.С. Шемшученка, В.Л. Федоренка та інших. Вчені традиційно визначають конституціоналізм як інститут українського конституційного права, що складається із сучасних теорій про владу і державний устрій, свободу і відповідальність, суспільство і права людини, судову владу і захист конституційних цінностей тощо. Разом з тим, нова ідея «судового конституціоналізму» недооцінена. Стверджено, що значення конституційного судового контролю закріпилася за ним як функція щодо обмеження регулятивного впливу на суспільство органів державної влади, включаючи законодавчу владу. Стосовно «судового конституціоналізму», за підходом М.С. Бондаря, генератором його сутнісних засад як особливого політико-правового режиму судового забезпечення верховенства права виступає конституційний контроль, який відбувається за загальними правилами спеціального юридичного процесу – конституційного судочинства.

Актуальність конституційного судового контролю і необхідність його дослідження в аспекті впливу на всі компоненти системи конституціоналізму зумовлює поява «розділеного правосуддя» як принципово нової системи організації судової влади в Конституції України, враховуючи особливу (безапеляційну) природу рішень Суду, які беруть безпосередню участь у конституціоналізації національної правової системи. Конституційний Суд шляхом здійснення правосуддя вносить «дозволений прагматизм», застосовуючи метод інтерпретації положень Конституції України і надаючи новий смисл конституційним поняттям, термінам. В цьому сенсі вказано про послідовне збагачення науки ідеями «живої конституції», що означало розгляд в судових рішеннях Конституції як «живого документу», який змінюється як живий організм в процесі його розвитку (термін походить від Говарда Лі МакБейна, Вудро Вільсона, судді Верховного Суду США Олівера Уендела Холмса). Визнання «живої конституції» сприймається як виявлення конституційним правосуддям цінностей (відкритих і прихованих) через конституційний контроль у практичному

вирішенні спорів, надання висновків, коли законодавець проводить модернізацію окремих норм Конституції, вносить зміни, які відображають сучасні соціальні умови. Конституційне правосуддя спираючись на концепцію «живої конституції», використовує свою роль завдяки «судовому активізму» (juridical activism). У той же час завдяки «судовому формалізму» досягається збереження конституціоналізму і непорушність засад конституційного ладу, в якому вищою цінністю є права і свободи людини і громадянина при недоторканності, незалежності і територіальній цілісності України (ст. 157 Конституції України).

У підрозділі 1.3 «Аксіологічна характеристика конституційного контролю в діяльності Конституційного Суду України» наголошено, що вище правове визначення конституційних норм в ієрархії правових регуляторів впливає з їх аксіологічного потенціалу, який об'єктивно обумовлює необхідність знаходження у кожній справі конституційної юрисдикції критерії і докази визнання законів, їх окремих норм конституційними або неконституційними. Особливістю конституційного судового контролю, що характеризується доктриною «судового конституціоналізму» як нормативно-доктринальної перевірки актів органів державної влади, на відміну від звичайного судового контролю, є пряма дія в конституційному правосудді норм Конституції, що дозволяє виділяти його аксіологічні ознаки.

У науці конституційного права конституційні цінності в теорії аксіологічного аналізу визнаються близькими до поняття «конституційні основи» всієї системи цінностей держави і суспільства при формуванні «судового конституціоналізму» (М.С. Бондарь). Автор вважає, що визнання такого підходу до сутності конституційних цінностей на рівні його юридизації передбачає конституційне закріплення цінності як самостійної категорії, що у доктринально-гносеологічному вимірі відтворює властивість «живого права» для оцінки в порядку конституційного судового контролю. Правова реальність у науці конституційного права в теорії онтологічного дослідження сприймається як результат взаємодії умов життя людини з «системним світом», що відображається у правових нормах і законах. Отже філософія права формує крім правових світоглядні уявлення про предмет конституційного судового контролю, як право «живої» - діючої Конституції.

У контексті ціннісно-орієнтованої системи «судового конституціоналізму» має значення передування цінностей розумінню суддями Конституційного Суду правових явищ, створюючи, тим самим, установки правового світогляду у об'єктивації стійких властивостей держави і права як емпіричних феноменів, незалежних від уявлень окремих індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому. У такому аспекті, на думку автора, конституційна аксіологія як теорія про ціннісні засади конституційно-правового регулювання суспільних відносин дає можливість побачити (виявити) в процесі застосування конституційного судового контролю до актів органів державної влади різні підходи та оцінки цінностей, пов'язаних з Конституцією, дозволяє краще зрозуміти ступінь їх важливості для суспільства і людини.

Значення конституційного контролю в судочинстві полягає не тільки у виконанні функції судової влади, а й у збагаченні Конституції України новими інститутами, які характеризують принцип верховенства права у конституціоналізації

правової системи: інституту конституційної скарги, народного вето, референдної демократії та інші. Автор розглядає зв'язок філософських категорій правової аксіології із правовою антропологією, що означає урахування цілей правової діяльності та їх зв'язок з правовою онтологією, гносеологією та праксеологією і проявляється у визнанні цінностей у змістовному поєднанні ідеалістичної та матеріалістичної сутності на рівні владно-законодавчої, владно-виконавчої (розпорядчої) діяльності органів державної влади, спрямованість якої на пріоритет прав і свобод людини і громадянина гарантована Конституцією. Вказане проявляється через обов'язок судового контролю оцінювати конституційність норм законів з урахуванням того змісту, який надається їм у правозастосовній практиці. Разом з тим, практика діяльності Конституційного Суду в Україні дослідниками вкрай обережно сприймається аксіологічна теорія, оминаючи систему конституційних цінностей, які існують і поза конституції. Автор навпаки вбачає в ній умову здійснення справедливого правосуддя.

Розділ 2 «Конституційний судовий контроль як гарантія забезпечення конституційності нормативно-правових актів органів державної влади» містить три підрозділи, присвячені проблемам ролі конституційного контролю у досягненні відповідальності органів державної влади щодо конституційності прийнятих актів, особливостям застосування конституційного контролю за актами реалізації компетенції органами державної влади, розкриттю сутності правових позицій Конституційного Суду України в сфері застосування судового контролю за актами органів державної влади.

У підрозділі 2.1 *«Конституційний контроль у досягненні відповідальності органів державної влади щодо конституційності прийнятих актів»* підкреслено, що проблема змісту інституту застосування перевірки у конституційному правосудді аналізувалась вченими, виходячи з розуміння предмету конституційного судового контролю у контексті політичних помилок органів державної влади без врахування зв'язку їх діяльності з «позитивною» відповідальністю, що настає за порушення правових зв'язків між «суб'єктами» і «об'єктами» конституційних правовідносин, а також оминаючи питання конституційного нормоконтролю.

Спираючись на комплексний аналіз методологічних підходів та практики діяльності Конституційного Суду України, автором наголошено на пріоритетному значенні нормотворчої функції серед інших функцій органів державної влади, суб'єкта конституційного представництва народу – Президента України. Саме від нього залежить «конституційний прагматизм» виявлення політичної волі Верховної Ради України. Конституцією України передбачено існування розгалуженої системи функціонального контролю в державі і застосування повноважень в конституційній сфері правовідносин. Однак теоретично і практично неможливе об'єднання у єдиний механізм застосування універсальної контрольної функції державної влади, на що вказують деякі вчені, висуваючи ідею четвертої (контрольної влади).

Досліджено практичний досвід Конституційного Суду щодо здійснення конституційного судового контролю, завдяки якому підтверджено його можливість встановлювати відповідальність за допущені порушення у разі прийняття неконституційних актів та визнання їх нечинними. Розглянуто характерні справи в якості обставин для притягнення до конституційно-правової відповідальності

органів та службових осіб за дії, які відображені в актах з відхиленням від конституційних вимог, з порушеннями прав і свобод людини, з перевищенням компетенції, тощо. Підтримано підхід (І. Барциц, М. Марченко) за яким юридична сила міжнародного договору дорівнює юридичній силі нормативного акту, якщо згода на обов'язковість йому надана парламентом. У зв'язку з цим, до актів, які входять в систему правових регуляторів, включено і чинні міжнародні договори, або ті міжнародні договори, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. Аналіз рішень Конституційного Суду України проведений, спираючись на його визнання «єдиним органом конституційної юрисдикції», що застосовує юрисдикцію, «силою права, зобов'язуючи органи влади діяти у спосіб передбачений Конституцією і законами України».

У підрозділі 2.2 *«Особливості застосування конституційного контролю за актами реалізації компетенції органами державної влади»* зазначено, що дискусійність природи «правових позицій» в конституційному контролі як правового явища, а також відсутність законодавчого закріплення визначає різні наукові підходи щодо розуміння відповідного поняття, які згруповані у три групи: а) широкий підхід, до якого віднесено наукові позиції щодо інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду (П. Ткачук), визнання відсутності єдиного право тлумачення правових позицій (В. М. Кампо); б) вузький підхід, представлений науковими позиціями, які ототожнюють правову позицію із кінцевим рішенням Конституційного Суду, наголошуючи, при цьому, на його загальнообов'язковому значенні (В. А. Кряжков, Н. С. Волкова та інші); в) як аналітично-порівняльний погляд з метою виявлення конституційної спрямованості правових позицій і впливу на законодавство (акад. А. О. Селіванов).

Правові позиції Конституційного Суду України досліджено у контексті джерела право розуміння, а також як прецеденту конституційного права.

З позицій «джерела праворозуміння» проаналізовано співвідношення правової позиції і конституційно-правової норми. Проведений аналіз довів, що ознаки конституційно-правової норми можуть розкривати зміст і призначення правових позицій в системі конституційного права України, проте сутнісну характеристику правових позицій розкривають конституційно-правові норми та їх тлумачення, які в них відображені. Вивчення проблеми визнання джерелами конституційного права рішень Конституційного Суду України, в яких містяться правові позиції за юридичною силою «судового прецедента», дозволило сформулювати дискусійну тезу про сутність актів Конституційного Суду України як постановлювально-роз'яснювальних, тобто таких, що на підставі змісту та обсягу правової норми визначають їх конституційний статус. Ці акти не віднесені до нормативно-правових. Судові акти Конституційного Суду України та відображені в них правові позиції при наявності правових ознак віднесені до нетипових джерел права, оскільки вони приймаються у визначеному порядку, є остаточними, мають нормативне значення, розповсюджуються на невизначене коло суб'єктів та не підлягають оскарженню.

Серед актуальних проблеми виділено проблему розуміння правових позицій як прецедентів конституційного права. Здійснюючи нормоконтроль, Конституційний Суд виступає не тільки негативним законодавцем, але й органом, здатним управляти процесом конституціоналізації правової системи, реалізуючи у

правових позиціях правокорегуючу та правоінтерпретаційну функції Конституційного Суду, виявляючи смисл конституційних принципів і норм, впроваджуючи конституційно-правові наукові концепції. Проте, на думку автора, цей процес розвивається досить стримано.

У підрозділі 2.3 *«Правові позиції Конституційного Суду України в сфері застосування судового контролю за актами органів державної влади (сутність, систематизація, ефективність застосування)»* вказано, що в конституційному судовому контролі з самого початку була закладена гарантія дієвості Конституції, яка полягає головним чином у тому, що тільки Суд в змозі безпосередньо анулювати будь-який акт органу державної влади, який їй суперечить. Такий підхід впливає з ідеї Г.Кельзена щодо створення судового конституційного контролю, коли визнається неможливість анулювання неправомірних актів тим самим органом, який їх приймав. Головною відмінною рисою конституційного судового контролю в категорії справ, пов'язаних із «компетенційними спорами» є те, що акт, визнаний на основі рішень Конституційного Суду неконституційним, позбавляється своєї юридичної сили, що гарантоване незаперечним виконанням відповідного Рішення Конституційного Суду, незалежно від подальшої поведінки законодавця.

До особливостей розгляду компетенційних спорів Конституційним Судом віднесено звернення до норм Конституції (виявлення смислу) за умови відсутності дієвого механізму виправлення закону. За таких обставин рішення Суду мають загальнообов'язковий характер, що вказує на їх статус нормативного тлумачення (не тільки для конкретної справи).

Порушення провадження Конституційним Судом у компетенційних спорах виступає як достатньо впливова функція конституційного контролю. Стосовно судів загальної юрисдикції, право їх звернення до конституційного правосуддя з мотивів неконституційності не вирішує проблеми юрисдикційної визначеності, що впливає з Конституції України, яка не наділяє правоздатністю загальні суди самостійно або шляхом здійснення довготривалих процедур звернення до конституційного правосуддя вирішувати конституційно-правові питання «компетенційного» характеру, особливо за умови, коли складно підвести під конституційний судовий контроль ряд актів Президента і Уряду. Разом з тим, конституційний судовий контроль переслідує мету досягнення єдиного спрямування для всіх органів державної влади незаперечно виконувати рішення Суду, але без нехтування незалежністю судів загальної юрисдикції. Важливість останнього підтверджена позицією дослідників, які аналізували практику Верховного Суду за період 2007-2011 років, коли вкрай рідко були застосовані процедури вирішення питань конституційності законів за клопотаннями судів загальної юрисдикції, що актуалізує проблему надання права місцевим судам безпосередньо звертатися до конституційного правосуддя.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні конституційно-правового змісту сучасного стану конституційного судового контролю як однієї із важливих складових конституційної юрисдикції, цілеспрямованої функції судової влади в

механізмі досягнення державою його мети – «судового конституціоналізму». У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети і виконання завдань у роботі.

1. У розумінні сучасної теорії конституційного контролю в Україні конкретизація термінів і понять, які характеризують конституційний судовий контроль дають підстави визначати його зміст з позицій «розділеного правосуддя», коли відповідно до компетенції Конституційного Суду України його повноваження пов'язані виключно із судовим контролем «конституційності», а не «законності», яка притаманна підсудності публічно-правових спорів адміністративним судам. Автономність конституційної юрисдикції (поняття, тотожне поняттю «конституційне правосуддя») дозволяє Конституційному Суду оцінювати закони та інші нормативно-правові акти, виявити внутрішній зміст положень і норм Конституції і з цими висновками приймати відповідні рішення виключно з позицій конституційного права. До цього слід додати право Конституційного Суду тлумачити норми Конституції України, застосовувати право розуміння Міжнародних конвенцій і рішень Європейського Суду з прав людини, які не можуть за своєю ієрархією у статусі стандартів міжнародного права бути вище Конституції України. До складових сучасної теорії конституційного судового контролю віднесено не тільки такі терміни і категорії як юрисдикція, компетенція, повноваження, предмети відання, що належать до одного синонімічного ряду за юридичною природою і правовим змістом. Потребує розвитку науковий погляд на конституційний судовий контроль як «універсальний авторитет». При цьому Конституційному Суду дається право надавати висновок з оцінкою за змістом положень, а також за формою нормативного акту щодо суб'єктів права подання законопроекту та інших суттєвих обставин, не виходячи за межі процедур, передбачених Конституцією України.

2. Акти органів державної влади віднесено, насамперед, до сфери публічного (адміністративного) права, оскільки їх змістом є правові норми як регулятори суспільних відносин між органами і посадовими особами держави з громадянами та юридичними особами. Відмічено публічне, офіційне визначення актів, як нормативних і правових, що пов'язане із правотворчим органом та його компетенцією, відповідно ст.ст.89, 106, 116 Конституції України. Сутність конституційної юрисдикції по відношенню до виникнення правових колізій щодо актів органів державної влади проявляється через конституційно-контрольну підсудність законів та інших нормативно-правових актів, встановлення їх співвідношення і підпорядкованості критеріям конституційності, виявлення через процедури дослідження в судовому порядку системних зв'язків і порівняння актів з принципами, нормами і положеннями Конституції України. Конституційний Суд при цьому діє як незалежний самостійний суб'єкт за своїм статусом в структурі єдиної публічної влади в державі, що обумовлює вищу конституційно-юрисдикційну силу конституційного контролю. Виділено проблему розмежування предметів «конституційного контролю» та «судового контролю адміністративної юрисдикції» за умови співіснування на практиці як Конституції і правової системи, в якій з різних причин знаходиться місце для неконституційних норм і актів, що вказує на

ознаки «не правових законів» та інших нормативно-правових актів. Підкреслено, що в цьому зв'язку співвідношення понять «конституційність» і «законність» вказує на дві обставини за допомогою яких можливе уникнення помилок при вирішенні питання підвідомчості нормативно-правових актів для проведення конституційного контролю. Доведено необхідність розробки теоретичних положень щодо конституційного питання «презумпції конституційності», що дає можливість керуватись загальними принципами і зберігати стабільність чинної правової системи як регулятора суспільних відносин, дозволить подолати «пасивний судовий контроль» у сфері адміністративних правовідносин, який проявляється у фактичній відсутності доступу до конституційного правосуддя суб'єктів, які мали право його ініціювати. Автор негативно сприймає практику переважного вирішення судових справ через «відмовні ухвали» у розгляді конституційних клопотань (авторська позиція опублікована в журналі «Право України»)

3. Доктринальною основою обов'язкової присутності у конституційній моделі судової влади органу, який володіє конституційною юрисдикцією і здійснює конституційне судове правосуддя є достовірність вчення як важлива ознака доктрини, що має підтверджуватись ефективними (відповідно до потреб суспільства) рішеннями і висновками, які повинні неухильно виконуватись всіма суб'єктами політики. Такі рішення може виносити тільки суд – незалежний і самостійний у політичному відношенні. Встановлено, що конституційність є визначальним критерієм для принципів і стандартів взаємовідносин суспільства, держави і особи. Наслідком відхилення від «конституційності» є юридична нікчемність актів, способів їх прийняття, забезпечуючи верховенство конституційних принципів і постулатів. Доктрина відносить конституційний судовий контроль до політичного питання, якщо компетенція Конституційного Суду передбачає застосування конституційної юрисдикції, в тому числі внесення змін до Конституції (Розділ XIII Конституції України), а також спорів стосовно державної політики або безпосередньої оцінки питань політичного характеру. Зазначено, що наслідком вирішення політичних проблем є поступова втрата органом конституційної юрисдикції статусу незалежного суб'єкта охорони Конституції, забезпечення її верховенства по відношенню до актів органів державної влади. Вказане підкреслює негативний досвід Конституційного Суду України в період політичної кризи у 2007 році. Встановлено, що принциповим постулатом конституційного судового контролю відносно політичних питань є: втілення суб'єктами влади політичних задумів у нормативно-правову форму і тільки застосування конституційного нормо контролю, який визначено головним засобом реалізації юрисдикції Конституційного Суду України, забезпечує для нормативно-правового масиву «фільтр» конституційності.

4. Доктрину «судового конституціоналізму» в контексті судового контролю за актами органів державної влади пов'язано із конституційним судовим контролем, що дозволяє відобразити вищі конституційні цінності в площині фактичних публічно-правових відносин, що перетворює ці цінності в якісно реальні імперативи державно-суспільного життя та водночас забезпечує перетворення конституційно-правових реалій у всіх проявах. Вказане досягається, спираючись на специфічну інституціонально-юридичну природу Конституційного Суду, якому притаманні

функції юрисдикційного органу судової влади, який вирішує спори про право, знімає соціальні протиріччя і конфлікти. Доктрина «судового конституціоналізму» передбачає розкриття сутності конституційного судового контролю на вищому рівні через визнання «судового активізму», який дозволяє розкрити смисл конституційної норми, особливо при її тлумаченні і, маючи прерогативи, виходити за межі спору.

У контексті конституційного контролю ціннісними орієнтирами виступають, насамперед, Конституція як джерело ціннісних нормативів, без яких неможливо сформувати державний правопорядок і соціальну спрямованість діяльності всіх органів державної влади. Універсальним ціннісним принципом виступає верховенство права через який, а також через інші конституційні цінності проводить контроль, що дає можливість забезпечувати «конституціоналізацію» національної правової системи. Ціннісна сутність Основного Закону визначена його установчим характером, повнотою влади народу як суверену в демократичному суспільстві, що формує пріоритет норм Конституції в правовій системі та верховенство їх юридичного впливу на всі чинні нормативно-правові акти. Встановлено, що подальший розвиток «судового конституціоналізму», в якому присутні теорії конституційної аксіології та онтології, знаходиться у напрямку системного осмислення взаємозв'язку засобів та інститутів, які забезпечують функціонування конституційної держави, коли на перший план виходить вимога суспільства застосування контролю за законами та іншими актами щодо визнання, захисту і поновлення прав і свобод людини як прямого обов'язку держави і всіх її органів. Водночас гарантованість Конституцією України прав людини і формування демократичної держави забезпечується механізмом спеціального судочинства, особливих процедур для ефективного конституційного контролю. Це стає можливим, коли поєднується судовий активізм і судовий формалізм у діалектичній єдності динамізму і статичності конституційного судового правосуддя як умови спроможності і здатності не тільки виправляти недоліки законотворчості, але й обстоювати цінності, що формуються громадянським суспільством, засобами верховенства народного волевиявлення.

5. Визнано дуалізм правових позицій Конституційного Суду України – як форми і результату системного аналізу правових положень та офіційного тлумачення ним правових актів, які складають предмет судового розгляду. Інтерпретація здійснюється при реалізації Конституційним Судом своїх конституційно визначених повноважень, які стосуються не тільки конституційного провадження щодо офіційного тлумачення Конституції України, а й у справах про конституційність правових актів, які зв'язані з ними. У правових позиціях відтворено чітке розуміння норм Конституції України щодо обсягу і змісту повноважень органів державної влади, принципів судочинства, прав людини та інших важливих правових аспектів, завдяки чому Конституція для суспільства стає «живою матерією» соціальних відносин. Правові позиції в конституційному праві мають інтелектуальну цінність і загальний характер, зважаючи на їх використання для рішення схожих проблем при розгляді наступних справ, що визначає їх обов'язковість. Не виключається, що правові позиції Конституційного Суду можуть відноситися до загальноновизнаних принципів права, що застосовуються судами загальної юрисдикції для єдиного правового підходу у судовій практиці і вимагає

відповідності до вимог верховенства права: справедливості, пропорційності, рівності, гуманізму, визначеності та чіткості правової норми та інші. Правові положення, які встановлюються правовими позиціями Конституційного Суду України, обумовлюють виправлення помилок у законах та інших актах суб'єктам конституційно-правових відносин і є додатковим інструментом реалізації прав і свобод людини.

6. Наголошено, що правова позиція є інтелектуальним збагаченням права як результатом формування «судового конституціоналізму», подолання конституційно-правової невизначеності і виступає правовою основою кінцевого судового рішення. Спираючись на вказаний підхід, пропонується використовувати зарубіжний досвід судового контролю як феномену прецедентності та преюдиціальності у правових позиціях Конституційного Суду, що містяться у його рішеннях та висновках, їх роль в удосконаленні української конституційно-правової дійсності, зважаючи на те, що вони стають частиною основи українського права, справляють політичний вплив на правотворчі і правозастосовчі процеси. Підкреслено, що саме правові позиції формують «судовий конституціоналізм», сприяють єдиному розумінню і застосуванню законів, що передбачає уніфікацію правового простору, реалізацію загальних принципів організації та діяльності органів державної влади при прийнятті ними нормативних актів.

Формування правової позиції Конституційним Судом досягається у послідовній процедурі, коли Суд вивчає та оцінює смисл конституційного положення, яке тлумачиться, смисл акту, який розглядається в Суді, існуючі правозастосовчі практики, в т.ч. і власні рішення, виявляє правові ознаки їх ціннісного характеру у соціальному значенні в системі нормативно-правових актів.

7. Широке розуміння принципу розподілу влади як однієї з основоположних засад конституційного права та конституційного ладу України передбачає зв'язок Конституційного Суду України з реалізацією конституційних повноважень відносно законів та інших актів. Принцип розподілу влад стосовно конституційного правосуддя вимагає від правозастосовчого процесу органів державної влади неухильно виконувати найголовніше завдання – щоб у державі застосовувалися виключно конституційні та інші акти. Ключовою функцією конституційного контролю виступає досягнення правових засад державності, створення умов до втілення принципу верховенства права і правової форми організації у діяльності державної влади та її взаємовідносин з громадянами як носіями прав і свобод людини, що підкреслює конституційно регулятивне значення виконання завдань кожним суб'єктом державної влади у межах компетенції. Конституційний Суд, діючи виключно на конституційній основі за принципом правозастосування, здійснює конституційний судовий контроль як абстрактний нормоконтроль із застосуванням порівняльного аналізу предметів відання органів державної влади та визначення Конституцією обсягу компетенції. При здійсненні конкретного нормоконтролю залучаються обставини практичного характеру в конкретних випадках або факти в окремих правовідносинах конституційного рівня. Відносно застосування цих та інших форм конституційного контролю автором внесені рекомендації науково-практичного значення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Селіванов О.А. Цінність Конституції для держави та суспільства/ О.Селіванов //Право України Студентський юридичний журнал. - 2011. - №: 1. - С. 71 -77.
2. Карпунцов В.В.,Селіванов О.А. Нове праворозуміння функцій прокуратури у реалізації правової політики держави/ В.Карпунцов, О.Селіванов//Вісник прокуратури.-2015.-№: 1.- С. 15- 21.
3. Селіванов О.А. Порівняльний аналіз процедури розгляду справ у Конституційному Суді України та державах Європейського Союзу/ О.Селіванов // Віче. - 2015. - №: 10. -С. 26-31.
4. Селіванов О.А. Ухвали Конституційного Суду України та їх юрисдикційне призначення/ О.Селіванов // Право України. - 2015. - №: 4. - С. 157-163.
5. Селіванов О.А. Адміністративно-правові акти під контролем конституційної юрисдикції // «Legea si Viata». - 2015. №3(279). - С.32-33.
6. Selivanov O.A. The quality of the administrative services as the guarantee of public service direction of Executive power bodies' activity // European Reforms Bulletin. - 2015. №2. - С.55- 56.
7. Selivanov O.A. The constitutional court control // Visegrad Journal on Human Rights. Vedecky casopis Faculty práva Paneuropskej vysokej skoly. - 2015. № 4/1. С. 106-108.
8. Selivanov O.A. The quality of the administrative services as the 55 guarantee of public service direction of Executive power bodies' activity // European Reforms Bulletin. - 2015. №2 . - С55-61.
9. Селіванов О.А. Міжнародний досвід у залученні приватних виконавців у механізмі виконавчого провадження // Право України. - 2016. №3. - С. 253-257.

Публікації в інших виданнях і тези доповідей:

1. Селіванов О.А. Вплив виборчої системи на зміст представницького мандату депутатів місцевих рад/ О.А.Селіванов // Треті конституційні читання : зб. тез наук, допов. і повідомл. міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів присвячена пам'яті академіка права Ю.М.Годики (28-29 травня 2010 р.). -Х., 2010.-С. 155-156.
2. Сідей Я.Я., Селіванов О.А. Залучення громадянином третіх осіб при розгляді адміністративних спорів/ Я.Я.Сідей, О.А.Селіванов // Публічне право. - 2015. - №: 1(17). - С. 71-78.
3. Селіванов О.А. Народ як політичний суб'єкт конституційного права // Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства: Збірник доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції / Міносвіти та науки України. Національний університет державної податкової служби України. - Вінниця: ТОВ «Нідан». - 2016. - С.183-185.
4. Селіванов О.А. Конституціоналізація адміністративного права: від теорії до практики // Альманах права. Ціннісно-правові засади сучасних інтеграційних

процесів в Україні.- Випуск 6. – К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України. 2015 – С.501-503.

АНОТАЦІЯ

Селіванов О.А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ, 2017.

Дисертація присвячена визначенню конституційно-правового змісту конституційного контролю як однієї із важливих складових конституційної юрисдикції. Здійснений науково-теоретичний аналіз дозволив виявити проблемні питання застосування конституційного контролю в сфері адміністративно-правових відносин, а саме відносно актів органів державної влади і виробити на цій основі рекомендації науково-практичного характеру. В галузі конституційного права вперше представлена за результатами наукового пізнання теоретико-правова розробка феномену конституційного судового контролю за актами органів державної влади, розкрита характеристика його аксіологічного праворозуміння в діяльності Конституційного Суду України.

У дисертаційному дослідженні з теоретично-правових позицій з'ясовано природу виникнення конституційного контролю та на методологічному рівні досліджено інститут конституційного контролю як функцію судової влади. Проаналізовано специфіку застосування конституційного контролю як найвищого інституту перевірки конституційності нормативно-правових актів центральних органів державної влади (парламенту, Президента, Уряду). Виявлено проблемні конституційно-правові питання матеріального і процесуального характеру у запровадженій встановленої Конституцією України нової моделі конституційного судового контролю як складової конституційної юрисдикції. На доктринальному рівні проведено дослідження змісту поняття «судового конституціоналізму», а також механізму вирішення спорів про компетенцію. На підставі узагальнення практики застосування конституційної юрисдикції проведено типологію моделей судового контролю та запропоновано вирішення окремих його проблем через удосконалення правового статусу Конституційного Суду України.

Ключові слова: конституційний судовий контроль, нормативно-правові акти, органи державної влади, конституційна юрисдикція, Конституційний Суд України, правові позиції, судова влада

АННОТАЦИЯ

Селиванов О.А. Конституционный судебный контроль за актами органов государственной власти Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Институт законодательства Верховной Рады Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена определению конституционно-правового содержания конституционного контроля как одного из важных составляющих конституционной юрисдикции. Проведенный научно-теоретический анализ позволил выявить проблемные вопросы применения конституционного контроля в сфере административно-правовых отношений, а именно в отношении актов органов государственной власти и предложить на этой основе рекомендации научно-практического характера. В отрасли конституционного права впервые представлена по результатам научного познания теоретико-правовая разработка феномена конституционного судебного контроля за актами органов государственной власти.

В диссертационном исследовании сформирована модель методологической основы научных исследований, касающихся объема и применения функциональных полномочий конституционного судебного контроля и соответственно формирования доктрины с позиций онтологического и аксиологического осмысления. С теоретико-правовых позиций охарактеризована природа возникновения конституционного контроля и на методологическом уровне исследован институт конституционного контроля как функции судебной власти. Доказано, что реализация функции судебной власти в виде конституционного судебного контроля представляет научную и практическую ценность в процессе конституционализации законодательства Украины, включая акты Верховной Рады Украины, Президента Украины и Правительства, выявление «неконституционного массива» в порядке изъятия из правовой системы таких актов, норм, как правовых регуляторов, подтверждает достижение цели применения высшего конституционного контроля в создании конституционного общеобязательного порядка – «судебного конституционализма».

Концептуально исследованы предмет и объект конституционного контроля в административно-правовых отношениях при применении органами государственной власти своей компетенции и принятии соответствующих нормативно-правовых актов.

Проанализирована специфика применения конституционного контроля как наивысшего института проверки конституционности нормативно-правовых актов центральных органов государственной власти (парламента, Президента, Правительства). Доказано, что согласно конституционному принципу верховенства Конституции Украины осуществление конституционного судебного контроля является гарантией конституционализации законов и иных нормативно-правовых актов, которые не могут выходить за пределы конституционно-правового определения основ статусной компетенции парламента, Президента и Правительства Украины. Обосновано, что в качестве солидарных (вместе с нормами Конституции) критериев конституционности важную роль имеют правовые позиции решений и выводов Конституционного Суда, которые отражают практическую ценность абстрактного и конкретного нормоконтроля.

Выявлены проблемные конституционно-правовые вопросы материального и процессуального характера в новой модели конституционного судебного контроля. Введено в научный оборот авторское определение доктрины механизма разрешения споров о компетенции при применении конституционного контроля за актами органов государственной власти.

Проанализирована практика непосредственного воздействия конституционного контроля в отношении конституционно-правовой ответственности за принятие актов органами государственной власти в контексте принципа разделения властей с учётом критерия рационального использования опыта европейских конституционных судов. На основе обобщения практики применения конституционной юрисдикции проведена типология моделей судебного контроля и предложено решение отдельных проблем путем совершенствования правового статуса Конституционного Суда Украины.

Ключевые слова: конституционный судебный контроль, нормативно-правовые акты, органы государственной власти, конституционная юрисдикция, Конституционный Суд Украины, правовые позиции, судебная власть.

ANNOTATION

Selivanov O.A. The constitutional judicial control on acts of the government of Ukraine. – *Manuscript.*

Thesis for the Candidate of Juridical Sciences degree 12.00.02 - constitutional law; municipal law. - Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, 2017.

Dissertation focuses on constitutional and legal content of constitutional control as one of the important components of constitutional jurisdiction. The scientific and theoretical analysis allows revealing the problem issues of constitutional control application in the field of administrative law relations, in particular with respect acts of public authorities and providing scientific and practical recommendations on this base. The theoretical and legal development of phenomenon of constitutional judicial control over the public authorities acts is presented as first in the field of constitutional law.

The constitutional control nature and origin is revealed taking into account theoretical and legal positions and the constitutional control institute as a judiciary function is researched on the methodological level in the thesis. The constitutional control using specificity as the highest check institution over central government (Parliament, the President, Government) legal acts constitutionality is analyzed. The constitutional and legal substantive and procedural issues are identified in the new constitutional judicial review model established by Constitution of Ukraine as a part of constitutional jurisdiction. On the doctrinal level, the studying of "judicial constitutionalism" is made. The judicial control models typology is carried out based on the constitutional jurisdiction held practice summarizing and with the Constitutional Court of Ukraine legal status improving.

Keywords: constitutional judicial control, legal act, public authorities, the constitutional jurisdiction, Constitutional Court of Ukraine, legal positions, judiciary.